

Samen met de omgeving een gedragen en ingepast dijkontwerp realiseren

ir.dr.s. E. (Ellen) Tromp
TUDelft/ Deltares, Delft
Promovenda aan de TUDelft &
senior adviseur waterveiligheid
bij Deltares

Inleiding

Nederland wil nu en in de toekomst beschermd zijn tegen mogelijke overstromingen. Recentelijk zijn de normen aangepast met het oog op de toekomst. Mede hierdoor voldoen niet alle primaire waterkeringen aan de wettelijke veiligheidsnormen en worden binnen het Hoogwaterbeschermings-programma (HWBP) maatregelen getroffen. In de afgelopen decennia is de aandacht voor een integrale aanpak voor dijkversterkingsprojecten toegenomen. Ruimtelijke inpassing en meekoppelkansen, klimaat(adaptatie), energie en circulaire economie zijn aspecten van duurzaamheid die steeds belangrijker worden (HWBP, 2017).

Bij dijkversterkingsprojecten wordt een MIRT-achtige aanpak gehanteerd, waarbij drie projectfasen te onderscheiden zijn: verkenningsfase, planuitwerkingfase en realisatiefase. Voor een gedragen en zorgvuldig afgewogen ontwerp is het van belang om bij de start van de verkenning mogelijkheden te bieden voor participatie. In deze fase kunnen ideeën uit de omgeving nog

worden meegenomen in het ontwerp van kansrijke alternatieven. Interactie vindt plaats binnen het projectteam, tussen het projectteam en de beheerorganisatie en vooral in de publieksparticipatie. Publieksparticipatie is de deelname van burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties aan de voorbereiding van de besluitvorming. Tot op heden wordt de lokale kennis niet altijd meegenomen in het dijkontwerp. Belangrijke vraag is op welke manier deze kennis van bewoners, bedrijven en belangengroeperingen wel effectief meegenomen kan worden.

Kennisdoorwerking: hoe dan?

Een fijnmazig zender-ontvangerraamwerk (Tromp & Bots, 2016) maakt inzichtelijk aan waar en wanneer kennisoverdracht en kennisdoorwerking wel of niet succesvol verloopt. Zoals figuur 1 laat zien, wordt in een kennisoverdrachtsmoment de kennis K overgedragen door een zender S naar ontvanger R. Als de overdracht slaagt, dan is K beschikbaar voor R, en kan R het gebruiken. Kennisoverdracht is effectiever wanneer de ontvanger de kennisbron als betrouwbaar acht

(T staat voor trust). De kennisbehoefte kan onder meer voortkomen uit wettelijke bepalingen. Kennisoverdracht en -doorwerking kunnen bemermd worden door drie typen barrières: (1) cognitieve barrières (verschil in perceptie, jargon, en/of verminderde communicatievaardigheden), (2) institutionele/culturele barrières ('andere manier van werken' en/of verschillende organisatiekernwaarden), en (3) resource-gerelateerde barrières (beschikbaarheid van tijd, geld, gekwalificeerde menskracht). Na de overdracht kunnen ook faalmechanismen optreden, bijvoorbeeld als de ontvanger een persoon ontmoet die de overgedragen kennis afwijst, of kennis wordt anders gebruikt als oorspronkelijk bedoeld.

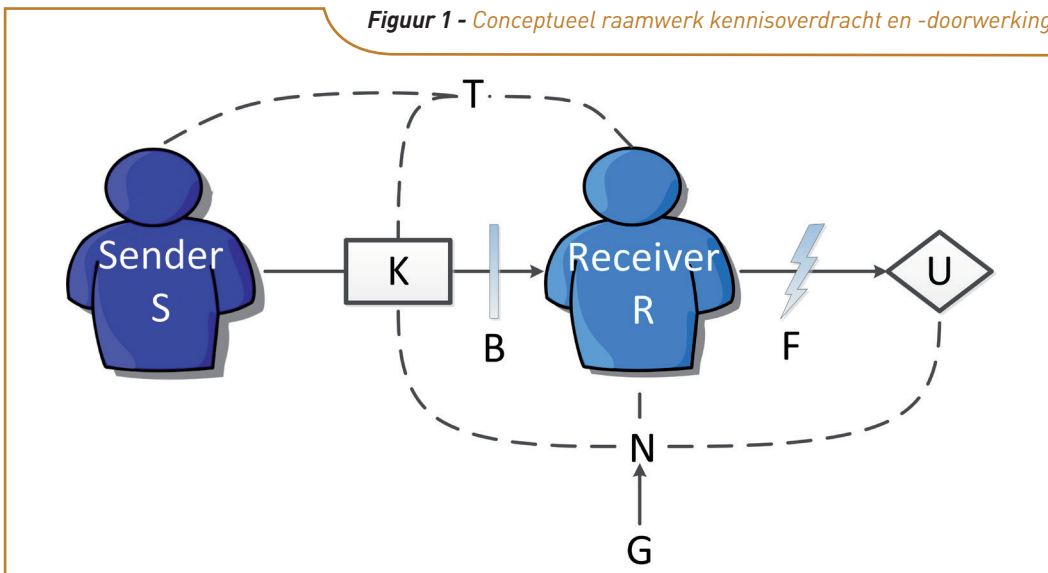
Casus: Publieksparticipatie bij dijkversterking Gorinchem-Waardenburg (GoWa)

De 3e toetsronde (2011) toont aan dat delen van de dijk langs de Waal tussen Gorinchem en Waardenburg niet voldoen aan de wettelijke veiligheidsnormen. Afgemeten aan de nieuwe normen, voldoet het gehele traject over 23 kilometer niet. In 2014 is Waterschap Rivierenland gestart met de voorbereidingen voor het dijkversterkingsproject GoWa. Het projectteam heeft conditionerende onderzoeken laten uitvoeren, waaruit vijf specifieke gebieden kwamen waar bijzondere ruimtelijke kansen worden gezien. In 2016 is aan bewoners gevraagd om 'mee te doen met het ontwerpen van de dijk'. Circa 100 bewoners hebben zich georganiseerd in zogenaamde ensembles. Aan deze ensembles is gevraagd om een plan te maken en/of visie te geven op het ontwerp van de dijk in combinatie met voorstellen voor herinrichting van de omgeving.

Kennisdoorwerking: hoe dan?

In de periode van een jaar hebben de ensembles hard gewerkt aan een visie. De bewoners hadden extra achtergrondinformatie nodig om de dijk als onderdeel van de omgeving te ontwerpen.

Figuur 1 - Conceptueel raamwerk kennisoverdracht en -doorwerking

Samenvatting

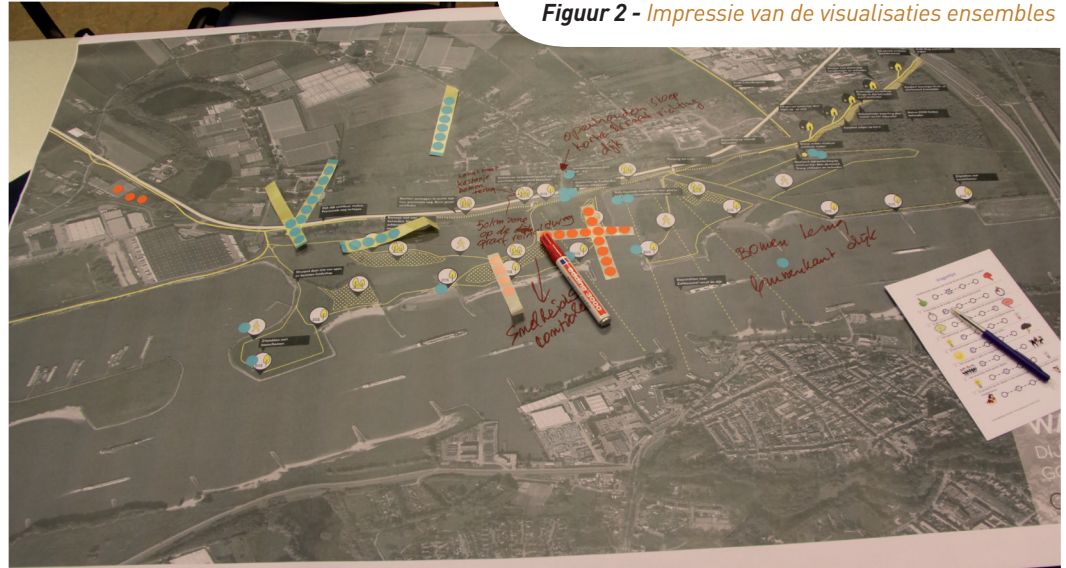
Bij dijkversterkingsprojecten is lokale kennis onmisbaar voor een goed ingepast dijkontwerp. Tot op heden wordt deze kennis van bewoners, bedrijven en belangengroeperingen beperkt gebruikt. We slagen er nog niet in om deze informatie nuttig of bruikbaar in te zetten. Deze constatering heeft geleid tot de vraag hoe de kennis wel ingezet kan worden.

Ervaring is opgedaan bij de dijkversterking tussen Gorinchem en Waardenburg op welke wijze kennis effectief en efficiënt ingezet kan worden, waardoor een gedragen en goed ingepast dijkontwerp tot stand kan komen, met oog voor nevendoelelen.

Vanuit de techniek was dus kennisoverdracht nodig, maar hoe dan? Naast interne ensemble-overleggen heeft het projectteam excursies, discussiebijeenkomsten en/of ontwerpatelier georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten was het belangrijk dat de beschikbare kennis effectief wordt overgedragen. Door het fijnmazige zender-ontvangerraamwerk is de onderzoekster in staat gebleken om te observeren, te diagnosticeren en eventueel te interveniëren. Tevens heeft ze enquêtes ontwikkeld om kwantitatieve data te verzamelen rondom de kennisoverdracht en kennisdoorwerking.

Eén van de interventies vond plaats tijdens de speedcursus dijkversterking. Hier is gebruik gemaakt van stellingen voor en na de presentatie over de mogelijke bouwstenen om dijken te versterken. De hypothese was dat de aanwezigen meer stellingen foutief zouden beantwoorden voorafgaande aan de presentatie dan achteraf. Deze bijeenkomst was puur gericht op het overdragen van kennis door de technisch manager. De aanwezigen hadden inderdaad meer stellingen na de presentatie goed. De opgedane kennis is geland in de door de ensembles ontwikkelde visies; ook bleken de bewoners in staat om de technische begrippen correct te gebruiken. Het projectteam heeft in nauwe afstemming met de ensembles diverse bijeenkomsten georganiseerd om de plannen te delen en commitment op te halen:

- Interne ensemblebijeenkomst; onderling presenteren van de visies, wat soms leidde tot aanvullingen op het plan, bijvoorbeeld toevoeging van concepten als duurzaamheid en bloemrijke dijken;
- Dorpsraadplegingen; de ideeën zijn voorgelegd aan de bewoners en reacties/aanvullingen zijn opgehaald en desgewenst verwerkt in het plan;
- Ambtelijke bijeenkomst; waar de ensembles hun ideeën presenteerden aan vertegenwoordigers van de regionale overheden, bedrijven en belangengroeperingen;
- Bestuurlijke bijeenkomst, waar de ensembles hun ideeën op hoger abstractieniveau presenteerden om steun te verkrijgen bij de bestuurders, dusdanig dat de haalbaarheid verder uitgezocht kan worden in het vervolg van het dijkversterkingsproject.

Figuur 2 - Impressie van de visualisaties ensembles

De ensembles hebben samen met een landschapsarchitect diverse kaarten en sfeerimpressies gemaakt ter ondersteuning van de visie (figuur 2). Deze kaarten zijn zeer waardevol gebleken. Het heeft de ensembles geholpen om de visie over te dragen. Dat kennisoverdracht niet altijd even gemakkelijk is, bleek uit de diverse barrières en faalmechanismen die zijn opgetreden. Zo was er (1) verschil in perceptie of mismatch in taalgebruik (cognitief), (2) andere manier van 'omgaan met anderen' of conflicterende kernwaarden (cultureel), en (3) voorstellen werden als onhaalbaar geacht door beperkingen aan tijd en budget (middelen). In enkele gevallen werd tijdens de bijeenkomst succesvol geïntervenieerd door beter aan te sluiten op de bestaande kennis van de aanwezigen. Aanbevolen wordt om bij elk moment van kennisoverdracht de kennisbehoefte van de ontvanger in ogenschouw te nemen en de boodschap hierop aan te passen.

De gekozen aanpak bij GoWa is wezenlijk anders dan die van de laatste dijkversterking in de jaren negentig. Het vraagt tijd en het continue managen van de verwachtingen om betrokkenen te laten zien dat in een vroegtijdig stadium meegeacht kan worden. De inbreng wordt in deze fase van het project nog niet afgeketst op tijd en budget, maar gekeken wordt juist naar meerwaarde voor de omgeving en kansen voor aanvullende

financiering. Verschillende GIS tools zouden dergelijke trajecten kunnen ondersteunen. Op basis van de ervaringen bij GoWa is een mock-up gemaakt van een open-data tool (Deltares, 2016). Deze tool heeft de potentie om in overleggen met elkaar te ontwerpen en te discussiëren. Tevens kan deze tool de gewenste oplossingen vastleggen en visualiseren. Een dergelijke ondersteuning helpt in de kennisoverdracht.

Voor nu staat het projectteam van GoWa, als alliantie, aan de lat om het ingeslagen pad met intensieve betrokkenheid van bewoners voort te zetten, waarbij geschakeld zal moeten blijven worden tussen de over te dragen boodschap en de kennisbehoefte bij alle betrokkenen, om een gedragen en goed ingepast dijkontwerp te maken.

Referenties

- Tromp, E. & P.W.G. Bots (2016), Knowledge Transfer and Uptake in Design Process of Flood Defences: Case of Kinderdijk – Schoonhovenseveer, presented at ECKM2016, Belfast, UK.
- HWBP (2017), Duurzaamheid in het Hoogwaterbeschermingsprogramma, vastgesteld door Stuurgroep HWBP, dd. 24 mei 2017.
- Deltares (2016), Interactieve Gebiedsontwikkelingstool (IGo), project 1230048-007-GEO-0001, dd. 13 december 2016.